

Keski-Aasian kaksi kehityskulkua 2026–2036

Korkeakouluharjoittelija Emil Jäntti

Erikoistutkija Sari Voinoff

Doktriiniosasto

Keski-Aasia siirtyy 2026–2036 kohti uutta valtasapinaoa: Venäjän ote heikkenee, Kiinan läsnäolo kasvaa ja alueen omat valinnat ratkaisevat, seuraako tilanteesta riippuvuus vai itsenäisempi toimijuus. Muutos vaikuttaa Euroopan turvallisuuden erityisesti kriittisten mineraalien, energialähteiden ja kuljetuskäytävien kautta. Tämä tutkimuskatsaus tiivistää kaksi kehityskulkua ja niiden vaikutukset Eurooppaan kohdistuviin uhkiin vuoteen 2036.

Keski-Aasia sijaitsee strategisesti keskeisellä alueella muodostaen rajapinnan Kiinan ja Venäjän valtapiirien välillä. Etelässä sitä rajaavat Afganistan ja Iran, mikä lisää alueen geopolittista haavoittuvuutta. Vaikka alueen valtiot kantavat Neuvostoliiton perintöä, ne ovat kehittyneet merkittävästi 2000-luvulla. Tämä kehitys on tuonut mukanaan uusia mahdollisuuksia ja haasteita, jotka muokkaavat alueen turvallisuusympäristöä ja sen roolia globaalissa geopolittisessa kentässä. Alueella on mittavat luonnonvarat, mutta ilmastomuutoksen uhka on vääjäämätön.

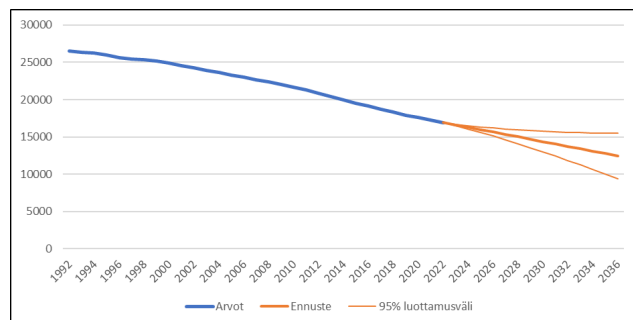
Keski-Aasian geopolittinen tilanne

Keski-Aasian valtiot ovat noudattaneet itsenäistymisestään lähtien multivektorista ulkopoliittikkaa. Valtiit pyrkivät säilyttämään ulkopoliittisen suvereniteettinsa edistämällä ulkosuhteita ilman liiallista sitoutumista yhteen toimijaan. Kiinan ja Venäjän vaikutusvalta on kuitenkin voimakas, koska lännen toimijuus alueella on heikompaa.¹

Geopolittinen sijainti Kiinan ja Venäjän välillä on sekä etu että haitta alueen kehitykselle: se sijaitsee Euroopan ja Kiinan välisen reitin keskellä, mutta on suurvaltojen vaikutuspiirissä. Aluetta hallovat valtavat infrastruktuurihankkeet, kun Eurooppa ja Kiina rahoittavat rautatiehankkeita. Liikenne maateitse Euroopan ja Kiinan välillä on ennen kulkenut pitkälti Venäjän halki, mutta Krimin valloituksen ja Venäjän täysmittaisen hyökkäyssodan takia asetut pakotteet ovat vaatineet vaihtoehtoisia kuljetusreittejä.²

Ilmastomuutoksen vaikutukset ovat Keski-Aasian merkittävä haaste. Alueen rajalliset vesivarannot on käytetty tehottomasti, mikä on johtanut Aral-järven kuivumiseen. Tämä on aiheuttanut vakavia ongelmia kalastusteollisuudelle ja maataloudelle, sillä järven kuivumisen seurauksena maaperä on suolaantunut.

Kuvassa 1 on kuvattu makean veden varantoja Keski-Aasian alueella, jossa vuodet 2023–2036 on ennustettu ARIMA-aikasarjan ennustemallilla.

Kuva 1. Uusiutuvat makean veden varannot Keski-Aasiassa (m³/hlö)³.

Luonnonvaroilla tulee olemaan suuri vaikutus Keski-Aasian kehitykseen. Alueella on mittavat öljy- ja kaasuvarannot, mutta myös vihreän siirtymän kannalta välttämättömien harvinaisten maamineraalien esiintymiä on löydetty alueelta laajasti.

Keski-Aasiassa sijaitsee 40 % maailman tunnetuista litium-, grafiitti- ja mangaanivarannoista ja alueen harvinaisten mineraalien tunnettujen esiintymien määrä kasvaa edelleen. Kirgisiasta on löydetty 43 ja Uzbekistanista jopa 71 harvinaisen mineraalin varantoa.⁴

Kiina hallitsee tällä hetkellä harvinaisten, vihreälle siirtymälle ja korkean teknologian valmistukselle elintärkeiden maamineraalien markkinoita. Keski-Aasian mineraalien toimitusketjujen monipuolistaminen nousee yhä tärkeämmäksi.⁵

Tässä tutkimuskatsauksessa esitellään kaksi mahdollista kehityskulkua Keski-Aasiassa seuraavan kymmenen vuoden aikana. Ensimmäisessä (*Kiinan vahvistuminen*) Kiina onnistuu saamaan Keski-Aasian omaan vaikutuspiiriinsä, mikä johtaa tilanteeseen, jossa se kykenee päättämään monista alueen linjauksista. Toisessa kehityskulussa (*Keski-Aasian vahvempi itsenäinen toimijuus*) Keski-Aasia saavuttaa itsenäisemmän aseman. Alueen valtiot ajavat tiiviimpää yhteistyötä, joka mahdollistaa päätöksenteon ilman ulkopuolisten toimijoiden merkittävää vaikuttamista.

Molemmille kehityskuluille yhteistä on Venäjän vaikutusvallan heikkeneminen. Heikkenemistä on jo havaittavissa niin kansalaisten mielikuvissa, kuin alueen valtioiden yhteistyössä Venäjän kanssa. Keski-Aasialaiset johtajat antavat kuitenkin edelleen ymmärtää, että Venäjä on keskeinen kumppani, eikä muutosta olisi havaittavissa. Venäjän heikentynen taloustilanteen sekä globaalin

¹ Гарбузарова Елена Г. (2022), *Центральная Азия в условиях трансформации мирового порядка [Keski-Aasia maailmanjärjestyksen muutoksessa]*, Moskova, s. 64.

² Poplawski Konrad, Baniak Sandra, Michalski Adam et al. (2024a), *The Middle Corridor: a Eurasian Alternative to Russia*, Centre for Eastern Studies, Varsova, s. 9.

³ Maailmanpankki (2025), *Renewable internal freshwater resources per capita (cubic meters)*,

<https://data.worldbank.org/indicator/ER.H2O.INTR.PC>, luettu 12.02.2025.

⁴ Wani Ayjaz (28.04.2025), *Charting the Future of EU-Central Asia Relations*, <https://www.orfonline.org/expert-speak/charting-the-future-of-eu-central-asia-relations>, luettu 05.01.2026.

⁵ United Nations Convention to Combat Desertification (2024), *Witnessing an environmental catastrophe: Reflections from the dried-up Aral sea*, <https://www.unccd.int/news-stories/special-feature/witnessing-environmental-catastrophe-reflections-dried-aral-sea>.

eristäytymisen vuoksi sen vaikutusmahdollisuudet vähenevät väijäämättä Keski-Aasian alueella.

Kiinan vahvistuminen

Keski-Aasian ensimmäisessä tarkasteltavassa kehityskulussa Kiina kasvattaa vaikutusvaltaansa alueella. Keski-Aasian valtiot tukeutuvat yhä enemmän Kiinan taloudelliseen ja poliittiseen tukeen, mikä vahvistaa sen asemaa liike-elämässä ja poliittisessa päätöksenteossa. Samalla alueen kyky toimia itsenäisesti heikkenee. Venäjän aseman heikentyessä Kiina on asemoitunut vahvaksi ja pitkäjänteiseksi toimijaksi, erityisesti taloudellisten investointien kautta. Kiinalaisten yritysten investoinnit hankkeisiin, joissa Venäjä ei kykene täyttämään sopimuksia, parantavat Kiinan imagoa ja heikentävät Venäjän mainetta sijoittajana.

Kiinan vaikutusvalta ulottuu myös Keski-Aasian luonnonvaramarkkinoille. Kiina on jo nyt maailmanmarkkinoiden keskeinen toimija, erityisesti harvinaisten mineraalien jalostuksessa, ja sen dominanssi kasvaa entisestään. Kehitys tuo mukanaan haasteita EU:lle, sillä Kiinan vaikutusvallan kasvu saattaa hankaloittaa toimitusketjujen monipuolistamista.

Luonnonvarojen hyödyntämisen hallinta on keskeistä Keski-Aasian valtioiden lainsäädännön ja valvonnan kannalta. Ilman riittävää valvontaa ja sääntöjen noudattamista, hallitsematon luonnonvarojen käyttö voi aiheuttaa vakavia ympäristö- ja yhteiskunnallisia ongelmia. Alueen valtioiden yhteiskunnat ovat haavoittuvia, ja kansalaisten tyytymättömyys voi helposti eskaloitua levottomuuksi.

Taloudellisesti on tärkeää, että luonnonvarojen tuotto jää ainakin osittain Keski-Aasian valtioiden käyttöön. Paikallisten työntekijöiden palkkaaminen kaivos- ja jalostusteollisuudessa sekä verojen kerääminen ulkomaisilta yrityksiltä ovat keinoja varmistaa, että alue saa osan teollisuuden tuotoista, mikä tukee yhteiskuntien kehitystä. Tällä hetkellä kiinalaiset toimijat käyttävät lähinnä kiinalaista työvoimaa, mikä vähentää paikallistalouden saamaa hyötyä ja heikentää Kiinan suhdetta alueen väestöön.

Valvontateknologioiden kehittäminen on kasvussa, erityisesti Kiina ja Venäjä ovat näiden teknologioiden edelläkävijöitä. Vuoteen 2036 mennessä alueella on laajasti käyttöön otettuja valvontateknologioita, jotka voivat hillitä levottomuuksia ja vahvistaa hallitusten kykyä ylläpitää vakautta. Kansalaisten näkökulmasta tämä voi kuitenkin rajoittaa sananvapautta ja lisätä tyytymättömyyttä, mikä voi johtaa levottomuuksiin.

Kiinan sotilaallinen läsnäolo kasvaa merkittävästi Tadžikistanissa, mikä tulee heikentämään Venäjän asemaa alueella. Venäjä on edelleen Keski-Aasian keskeisin turvallisuuspoliittinen toimija, mutta Kiinan vahvistuva asema luo kitkaa suhteisiin.

Keski-Aasian vahvempi itsenäinen toimijuus

Toisessa tarkasteltavassa kehityskulussa Keski-Aasian kehityksessä on nähtävissä vahvempi itsenäinen toimijuus, jossa alueen valtiot pystyvät jatkamaan tehokkaammin multivektorista ulkopolitiikkaa. Ne tekevät tiivistä yhteistyötä eri valtioiden ja organisaatioiden kanssa, rajoittamatta kuitenkaan itsenäistä päätöksentekoaan. Seuraavan viiden vuoden aikana alueen iäkkäät, neuvostoaikaiset johtajat väistyvät ja heidän tilalleen nousee nuori sukupolvi, joka ei ole sidoksissa neuvosto aikaan. Tämä johtajavaihdos tuo mukanaan aluepolitiikan uudistuksen ja tiiviimmän yhteistyön Keski-Aasian maiden kesken.

Alueen yhteistyö tehostuu ja parantaa päätöksentekoa, mikä vahvistaa Keski-Aasian geopoliittista asemaa. Valtioiden resilienssi kasvaa, ja niiden itsenäinen toimijuus syvenee. Tärkeä askel

alueen yhtenäistymisessä on sisämarkkinoiden luominen, mikä mahdollistaa vapaamman liikkuvuuden ja houkuttelee ulkomaisia sijoittajia. Sisämarkkinat edistävät myös teknologista kehitystä ja sotilaallista yhteistyötä, tarjoten paremmat edellytykset monipuolisemmalle ulkopolitiikalle.

Sisämarkkinat tukevat myös alueen infrastruktuurihankkeita, kuten Keski-Aasiaa halkovaa Keskikäytävä-kuljetusreittiä (kuva 2). Yhtenäiset tullisopimukset vähentävät byrokratiaa ja nopeuttavat kuljetuksia, mikä parantaa alueen houkuttelevuutta sijoittajille. Alueen poliittinen yhtenäisyys edistää myös turvallisuusyhteistyötä, parantaen kykyä torjua esimerkiksi terrorismia ja muita uhkia. Samalla alueen riippuvuus ulkomaisten toimijoiden, erityisesti Kiinan ja Venäjän, sotilaallisesta avusta vähenee.

Keski-Aasian valtiot voivat entistä paremmin ratkaista alueellisia ongelmia, kuten vedenhallintaa. Ylikansallinen vedenkäyttöeläin on keskeinen väline tilanteen ratkaisemiseksi. Myös Qosh Tepa -kanavan valmistuminen tuo mukanaan haasteita, mutta se myös edistää alueellista yhteistyötä.

Teknologian kehitys alueella vauhdittaa taloudellista ja teollista modernisaatiota, mutta voi myös luoda riippuvuutta ulkomaisista palveluntarjoajista, mikä hidastaa kotimaisen kehityksen edistymistä. Keski-Aasian itsenäisyyden varmistamiseksi alueella on tärkeää säilyttää monipuolinen toimijarakenne, jotta Kiinan vaikutusvalta ei kasva liiaksi. Euroopan ja Yhdysvaltojen mahdollisuudet haastaa Kiinan vaikutus ovat heikot, mutta koalition muodostaminen Keski-Aasian maiden kanssa tarjoaa mahdollisuuksia vahvempaan toimijuuteen.

Turkin vaikutusyrityksiä ei kannata jättää huomiotta. Lännen etu olisi edistää yhteneväistä politiikkaa Keski-Aasian kysymyksissä myös Turkin kanssa, jolloin eri toimijoiden edut toteutuisivat tasapuolisemmin ja alueen itsenäinen toimijuus vahvistuisi. Tämä kehityskulku mahdollistaa myös EU:lle paremmat mahdollisuudet päästä Keski-Aasian markkinoille ja hyödyntää alueen luonnonvaroja ja infrastruktuuria. Kohonnut elintaso tasapainottaa yhteiskuntia ja vähentää epävakauden uhkaa.

Itsenäisen toimijuuden säilyminen ja alueellisen yhteistyön vahvistuminen ovat Keski-Aasian valtioiden edun mukaisia. Tämä mahdollistaa päätöksenteon, joka edistää sisäistä ja alueellista kehitystä, parantaa kansalaisten hyvinvointia, vähentää korruptiota ja vahvistaa demokratiaa.

Kuva 2. Keski-Aasiaa halkova Keskikäytävä-kuljetusreitti⁶.

⁶ Mammadli Nargiz (2024), *Middle Corridor's Key Developments & Future Potential Unveiled at COP29*, Caspian News,

<https://caspiannews.com/news-detail/middle-corridors-key-developments-future-potential-unveiled-at-cop29-2024-11-22-0/>.

Kehityskulkujen vaikutukset ja Euroopan turvallisuus

Keski-Aasian kehityskulut aiheuttavat Euroopalle merkittäviä turvallisuushuolia, jotka riippuvat alueen tulevasta geopolittisesta suuntauksesta. Mikäli Kiina vahvistaa vaikutusvaltaansa, alueesta tulee osa sen talous- ja turvallisuusarkkitehtuuria. Tämä lisää Euroopan riippuvuutta kriittisistä mineraaleista ja energiasta. Kiinan kasvava sotilaallinen läsnäolo, erityisesti Tadžikistanissa, voi aiheuttaa jännitteitä Venäjän kanssa ja luoda pitkällä aikavälillä kansalaislevottomuuksia alueella.

Toisaalta alueen geopolittinen rooli vahvistuu, jos Keski-Aasia saavuttaa itsenäisemmän toimijuuden ja syventää lännen kanssa tehtävää yhteistyötä. Tämä vähentäisi Euroopan riippuvuutta Kiinasta ja Venäjästä, parantaisi energia- ja mineraalivarantojen hallintaa sekä lisäisi Euroopan turvallisuutta. Alueen sisäisen yhteistyön vahvistaminen, erityisesti turvallisuuden ja resurssien hallinnan osalta, parantaa myös EU:n mahdollisuuksia osallistua infrastruktuurihankkeisiin ja vähentää muuttoliikkeiden riskiä.

Keski-Aasian tulevaisuus on keskeinen tekijä Euroopan turvallisuusympäristön vakauden kannalta. Riippuen siitä, suuntautuu kohti Kiinan vaikutuspiiriin vai kohti itsenäisempää roolia, Euroopan geopolittinen ja taloudellinen asema voi joko heikentyä tai vahvistua.

Kirjoittajat

GTK Emil Jäntti suoritti korkeakouluharjoittelun Puolustusvoimien tutkimuslaitoksen doktriiniosastolla.

FM Sari Voinoff on Puolustusvoimien tutkimuslaitoksen erikoistutkija, sari.voinoff@mil.fi.

Lisätietoja

Eversti evp. Mikko Kauppala on Puolustusvoimien tutkimuslaitoksen erikoistutkija.